

Розділ дев'ятий

... І це вже не кажучи про таємничих істот під каменем...

Венді Коуп, «Поліцейська доля»

Тільки пізно ввечері, аж коли вони виїхали з Іллінойса, Тінь уперше заговорив до Середа. Він побачив знак «Ласкаво просимо до Вісконсина» і запитав:

— Ну, і що то були за чуваки, які схопили мене на паркінгу? Агент Дуб і агент Камінь, хто вони такі?

Фари вихоплювали фрагменти зимового ландшафту. Середа заявив, що вони не їхатимуть швидкісними трасами, — бо ж невідомо, на чиему ті боці, тому Тінь тримався менших доріг. Він був не проти. І навіть не став би наполягати, що старий здурів. Середа буркнув:

— Шпиги. Наші вороги. Погані хлопці.

— Дивно, а мені здалось, що вони дуже щиро мають себе за хороших.

— А як іще? Зарубай собі на носі, ніколи ще не траплялося війни між двома збіговиськами людей, кожне з яких не було би певне, що правда на їхньому боці. Справді небезпечні пацани вірять, що на те, що вони роблять, є одна-однісінька підстава — їхня беззаперечна правота. І саме це робить їх небезпечними.

— А ти? Чого ти робиш те, що робиш?

— Бо мені так хочеться, — Середа вишкірився. — Тому я нормальний пацан.

— Як ви тоді вибралися? Всі ж вибралися?

— Ага, всі. Хоч ми балансували на краєчку прірви. Якби вони не зупинилися, щоби схопити тебе, то зцапали б багатьох. Але це переконало кількох із тих, хто ще вагався, що я не з'їхав з глузду.

— То як ви вибралися?

Середа похитав головою:

— Хлопче, коли до тебе дійде, що я не плачу тобі за те, аби ти ставив запитання?

Тінь стенив плечима.

Вони заночували в motelі «Супер-вісімка», на південь від Ла-Кросса.

Їхнє Різдво минуло у дорозі на північний схід. Поля перейшли у сосновий ліс. Міста траплялися дедалі рідше.

Різдвяний обід вони спожили аж у другій половині дня у схожому на концертну залу сімейному ресторанчику на півночі центрального Вісконсина. Тінь з нехиттю колупався у пересушеній індичці, схожому на солодке варення журавлиновому соусі, жорсткій, як підошва, запеченій картоплі і ядучо-зеленому горошку з банки. Середа ж, який нападав на страви з таким апетитом, ніби три дні не їв, очевидно насолоджувався їжею. Із плином обіду покращувався і його настрій: він базікав, жартував і невпинно фліртував із офіціанткою — худеньким білявим дівчам, яке виглядало достатньо юним, щоб іще вчитися у школі.

— Перепрошую, любонько, можна я потурбую вас проханням принести мені ще філіжаночку вашого неперевершеного гарячого шоколаду? І сподіваюсь, що мої слова не надто нетактовні, але я скажу, що ця сукенка на вас неймовірно гожа. Святкова, але така елегантна!

Офіціантка, на якій була картата червоно-зелена спідниця з блискучою срібною облямівкою, захотіла, почервоніла і подріботіла по гарячий шоколад, щасливо усміхаючись.

— Неймовірно. Гожа, — промурмотів Середа, пожираючи її поглядом. Тіні здалось, що він говорить геть не про сукню. Старий відправив останній шмат індички до рота, повимітав серветкою крихти з борода і відсунув тарілку. — М-м-м, чудово.

Середа роззирнувся. Звучали записи колядок: *Пастушки з ягнятком перед тим дитятком...*

— Деякі речі, — зненацька заявив він, — змінюються. Але люди... Люди завжди однаковісінькі. Деякі афери вічні, інші штукарства губляться в часі і обставинах. Моє улюблене ошуканство, на жаль, непристойно застаріло. Одначе ти здивуєшся, коли визнаєш, скільки афер лишаються поза часом: «Іспанський в'язень», «Голуб'яче лайно», «Зрадливий перстеник» (це як «Голуб'яче лайно», тільки з перснем замість гаманця), «Гра на скрипочці»...

— Ніколи не чув про «Гру на скрипочці», — насупився Тінь. — Але, здається, знаю всі інші. Мій колишній співкамерник хвалився, що повернув «Іспанського в'язня». Він був професійним шахраєм.

— О, «Гра на скрипочці» це чудова і дуже гідна афера! — ліве око Середи щасливо засяяло. — В оригінальному вигляді вона розрахована на двох. Її, як і всі великі афери, уможливає людська жадібність. Чесну людину теж можна ошукати, але це куди складніше. Отже. Дія відбувається в готелі чи пристойному ресторані. На сцені ми бачимо чоловіка, що прийшов повечеряти; цей пан обшарпаний, але сповнений гідності. Він не опустився на суспільне дно, але зла доля взяла гору. Назвімо його... Нехай Абрагамом. І коли приходить час платити за вечерю, сума невелика: п'ятдесят, може сімдесят п'ять доларів, але... Яка прикра ситуація! Де ж його гаманець? Господи милосердний, він, мабуть, забув його у друга, що мешкає тут неподалік. Він негайно ж піде і принесе свого гаманця! І шановний

господарю, каже Абрагам, візьміть поки що мою скрипочку для гарантії. Так, вона старенька, але, будьте певні, саме завдяки цій скрипочці наш Абрагам заробляє на життя.

Коли офіціантка підійшла до їхнього столика, усмішка Середи стала ширшою і хижою:

— Ой, а ось і гарячий шоколад! І приніс його мій різдвяний янгол! Любонько, коли вам випаде вільна хвилинка, чи не могли б ви принести мені ще скибочку вашого несамоовитого смачного хлібчика?

Офіціантка (Тінь думав: «Скільки їй років? Шістнадцять? Сімнадцять?») потупила очі, а рожевий рум'янець на її щічках став багряним. Коли вона ставила шоколад на стіл, її руки тремтіли. Відійшовши від столу, дівчина негайно спурхнула в куток, сховалася за прилавком, у якому повільно крутилися десерти, і кинула звідти сполоханий погляд на Середу. Тоді ковзнула на кухню, щоб вкратити старому хліба.

— Отже, скрипочка. Старенький, трохи обшарпаний інструмент відкладають, а тимчасово неплатоспроможний Абрагам вирушає на пошуки свого гаманця. І тут гарно вбраний добродій, який тільки-но покінчив із власною вечерею і спостерігав за усією веремією, підходить до власника закладу: чи міг би він, якщо така його ласка, показати скрипочку, що її залишив наш чесний Абрагам?

Певно ж, що міг би. Власник закладу передає інструмент добродію в гарному костюмі. Назвімо добродія, скажімо, Баррінгтоном. Так ось, у Баррінгтона, щойно він бачить скрипочку, відбирає мову. Баррінгтон уважно вивчає її з таким виглядом, ніби його щойно впустили до священної гробниці і дозволили торкнутися мощей. «Матінко! — каже він, коли приходить до тям. — Це... це неможливо, але так і є! Боже мій, це неймовірно!...». Він показує на смужку вицвілого паперу зі знаком виробника, вклеєну

у скрипочку. Але і без цього знака, каже Баррінгтон, я впізнав би цю скрипку з тисяч: за кольором лаку, за вигинами, за формою...

Баррінгтон виймає з кишені візитівку з вишуканим тисненням, яка сповіщає, що він — відомий торговець старовинними і рідкісними музичними інструментами. Ну і наш господар перепитує: «То ця скрипка рідкісна?». О, так, відказує Баррінгтон, все ще сповнений святобливого трепету, і вона коштує добрячу сотню тисяч доларів! «Навіть як посередник я заплатив би за неї п'ятдесят... Ні, навіть сімдесят п'ять тисяч! За такий ексклюзивний інструмент я не торгуючись віддав би цю суму готівкою! На Західному узбережжі є чоловік, який купить її хоч завтра, навіть не бачивши, досить буде однієї телеграми, і заплатить стільки, скільки я йому скажу!». Тоді Баррінгтон зиркає на годинника і блідне: «Мій потяг! Я мало не спізнився на нього! Добродію, коли власник цього чудового інструменту повернеться, будьте ласкаві, передайте йому мою візитівку, бо я повинен відбути негайно!». І Баррінгтон вирушає геть, він-бо з тих, хто знає про невблаганність часу і розкладу поїздів.

Господар вивчає скрипочку, і у ньому змагаються цікавість і жадібність. У його голові вимальовується план. Хвилини спливають, а Абрагам все не вертається. Вже геть пізніше, коли той з'являється у дверях. Він обшарпаний, але має гідність. Скрипаль повертається і тримає в руках гаманця, що бачив кращі часи, однак навіть найситнішої днини в ньому не було більше сотні доларів. Абрагам виймає готівку, платить за свою вечерю чи ночівлю і просить повернути скрипочку.

Власник закладу віддає йому інструмент, і Абрагам бере його з таким виглядом, з яким мати бере на руки немовля. «Скажіть, — з удаваною байдужістю починає господар,

хоч візитівка у нагрудній кишені і пече його, візитівка чоловіка, який заплатить п'ятдесят тисяч готівкою, — скажіть, а скільки така скрипочка може коштувати? У мене є племінниця, якій кортить навчитись грати на скрипці, і наступного тижня у неї день народження».

«Продати цю скрипку? — приголомшено вигукує Абрагам. — О ні, нізащо! Вона зі мною вже двадцять років, і я грав на ній по всій країні! Та і, правду кажучи, вона коштувала мені добрячі п'ятсот доларів, коли я купив її!».

Господар стримує усмішку: «П'ятсот доларів? А що, як я просто тут і зараз запропоную вам за неї тисячу?».

Скрипала така перспектива захоплює, але його серце крається: «Але, пане, я ж скрипаль! Я більше нічого і не вмію! Ця скрипочка знає мене і любить мене, а мої пальці так звикли до неї, що я можу грати навіть у темряві! Де я ще знайду таку, щоб звучала настільки ж солодко? Тисяча доларів — це грубі гроші, але я заробляю собі нею на життя! Я не продам її ні за тисячу, ні за п'ять!».

Господар бачить, як тануть його прибутки, але бізнес є бізнес: щоб заробити гроші, треба вкласти гроші. «Вісім тисяч, — каже він. — Хоч ця скрипка їх і не вартує, але вона мені чомусь подобається, а ще я люблю свою племінницю і хочу її потішити».

Абрагам ледь не плаче, коли думає про те, щоб продати свою улюблену скрипочку, але хіба ж може він відмовитися від такої суми? Особливо коли господар іде до сейфа і дістає звідти вісім... ні, дев'ять тисяч! Вони складені в акуратні пачки, і ці дев'ять тисяч можуть от-от перемандрувати до його потертій кишені. «Ви добрий чоловік! — каже скрипаль. — Ба більше, ви свята людина! Покляніться, що пильнуватимете за моєю дівчинкою!».

І він з жалем простягає скрипочку.

— Але що як чоловік просто віддасть скрипалеві візитку Баррінгтона і скаже Абрагаму, що зустрів курку, яка знесла золоте яйце? — вклинився Тінь.

— Ми витратимося на дві вечери, — Середа промокнув рештки соусу з тарілки окрайцем і зжер його, задоволено плямкаючи.

— Тобто, якщо я все правильно зрозумів, Абрагам, багатший на дев'ять тисяч, полишає заклад і на стоянці біля вокзалу зустрічається з Баррінгтоном. Вони ділять здобич, сідають до Баррінгтонового «Форда» моделі А і вирушають до наступного містечка. Підозрюю, багажник машини набитий стодоларовими скрипками.

— Для мене було справою честі не платити за кожну більше п'яти доларів, — Середа обернувся до офіціантки, яка сновигала серед столиків. — А тепер, любонько, потіште наш слух описом розкішних десертів, які можна скуштувати тут цього неймовірного дня. Дня, коли Господь наш зійшов на землю.

Старий так ненажерливо витріщався і поїдав її очима, мовби вона сама була найкращим десертом, що міг запропонувати цей заклад. Тінь почувався дуже ніяково: ніби старий вовк при ньому переслідував оленятко — настільки юне і невинне, що здогадається тікати лише коли від нього залишиться купка кісточок воронню на поживу.

Дівча ще раз зашарілося і промимрило, що сьогодні на десерт яблучний пиріг, яблучний пиріг *à la mode* («це з ложечкою ванільного морозива»), різдвяний пиріг, різдвяний пиріг *à la mode* і червоно-зелений збитий пудинг. Середа зміряв її поглядом і сказав, що сьогодні він спробує різдвяний пиріг *à la mode*. Тінь відмовився від десерту.

— Отже, афери... — безтурботно повернувся до попередньої теми Середа. — «Грі на скрипочці» триста років,

але якщо правильно вибрати бовдура, то її можна перевірити у будь-якому куточку Америки хоч завтра.

— Здається, ти сказав, що твоє улюблене ошуканство... як там? Непристойно застаріло?

— Саме так я і сказав. Бо «Гра на скрипочці» — не моя улюблена штука. Вона цікава і приємна, але не моя улюблена. Мою улюблену в її часи називали «Грою в єпископа». У ній було все: хвилювання, сприт, несподіванка, легкість. Часами я думаю, що з невеликими змінами її і сьогодні можна було б... — Середа на хвилину мрійливо задумався, тоді сам собі заперечив: — Ні. Часи її минули. Отож, афера: надворі, скажімо, 1920 рік, величеське місто. Може, Чикаго, чи Нью-Йорк, чи Філадельфія. Ми в ювелірній крамниці. До крамниці заходить чоловік, одягнений як представник духовенства. І не просто якийсь собі ксьондз, а справжній-сінський єпископ, весь у багрянці. Єпископ заходить і вибирає намисто. Не просто якесь собі намисто, а розкішне і прегарне поєднання діамантів і перлів, і платить за нього дюжиною новісіньких хрустких стодоларових банкнот.

На верхній банкноті — кілька плямок зеленого чорнила. Тому власник крамнички з вибаченнями наполягає, що банкноти треба відправити до банку, що прямо ось тут, за рогом, щоб їх там перевірили. Його помічник швиденько повертається. Банк визнав усі банкноти справжніми. Власник ще раз перепрошує, але єпископ ставить до цього з розумінням, він усвідомлює, яка це проблема, у світі наплодилось стільки безбожжя і беззаконня, стільки аморальності і непристойності, стільки безсоромних жінок, і весь цей шарварок виліз з підпілля простісінько на екрани кінотеатрів, то і не дивно, що власник крамнички поставився до нього з пересторогою. По тому намисто ховають до коробочки, а власник крамнички щосили намагається не думати ні про те, чому єпископові раптом заманулося

купити намисто за тисячу двісті доларів, ні про те, чому він платить за це намисто готівкою.

Єпископ сердечно прощається із власником і йде до виходу, але ж раптом у дверях на плече йому опускається важка рука. «Гей, Обмилку, негіднику, знову затіяв одну зі своїх старих ігор!» — кремезний коп із чесним обличчям доброго ірландця заводить єпископа за шкварку назад до крамнички.

«Шановний, цей чоловік щось купував у вас?» — звертається до власника крамнички поліцейський. «Певно, що ні! — заперечує єпископ. — Я ж не купував, скажіть йому!» — «Певно, що купував! — відказує ювелір. — Він купив намисто з діамантів та перлів і заплатив за нього готівкою!» — «Чи є у вас ці купюри, пане?» — ввічливо цікавиться коп.

Ювелір виймає з каси дванадцять стодоларових банкнот і простягає їх поліцейському, який дивиться на банкноти проти світла і зачудовано похитує головою: «Овва, Обмилку! Це, мабуть, найкращі з твоїх підробок. Ти, чорт забирай, справжній митець!».

На обличчя єпископа наповзає самовдоволення посмішка: «Ти нічого не зможеш довести. В банку сказали, що вони справжні. Справжнісінька зелень, ось так!» — «Певно, що сказали, — погоджується поліцейський. — Але я сумніваюся, що працівників банку попередили про знаменитого Сильвестра на прізвисько Обмилок, чи про те, якої якості фальшивки гуляють у Денвері і Сент-Луїсі!» — Він просовує руку до кишені єпископа і видобуває намисто. «Тисяча двісті доларів! Непогано розжився, зважаючи на те, що на папір і чорнило ти витратив не більш ніж п'ятдесят центів, — роздумує поліцейський із душею філософа. — Та ще й прикинувся священиком. Хоч за це тобі соромно?». Він клацає наручниками на єпископських зап'ястках (хоч вони,

вочевидь, зовсім не єпископські) і виводить злодюжку геть, перед тим вручивши власникові крамнички розписку за намисто і за дванадцять фальшивих сотень. Бо все це — докази у справі.

— Гроші справді фальшиві? — поцікавився Тінь.

— Звісно ж ні! Свіжі банкноти прямисінько з банку, із відбитками пальців і скроплені зеленою фарбою, щоб зробити їх трішки загадковішими.

— Отже, поліцейський, вочевидь, не поліцейський. А намисто? — Тінь сьорбнув кави, яка виявилася навіть гіршою за в'язничну.

— Речовий доказ у справі, — Середа відкрутив кришечку сільнички і висипав невеличку купку солі на стіл. — Але ювелір має розписку і запевнення, що негайно отримає свій ювелірний виріб після розгляду справи в суді. Правоохоронці похвалили його, бо він — добрий громадянин, і тепер він із чистою душею дивиться услід цій парочці і уявляє собі історію, яку завтра розповідатиме на зібранні своєї масонської ложі. А псевдополіцейський із псевдоєпископом прямують собі до місцевого відділку, де ноги їхньої, звісно, не буде. І у копа в одній кишені дванадцять сотень доларів, а в іншій — намисто, яке коштує дванадцять сотень.

Офіціантка повернулась до їхнього столика.

— Скажіть-но, любонько, — солодко запитав Середа, — ви заміжня?

Дівчина похитала головою.

— Просто дивовижно, що юну панну такої визначної вроди ще ніхто не вкрав, — Середа креслив нігтем у розсипаній солі якісь кутасті візерунки, схожі на руни. Офіціантка безмовно стояла поруч, тільки тепер нагадувала не оленятко, а кроличку, що вискочила на дорогу прямо перед вантажівкою і нерішуче та налякано застигла у світлі фар.